

čia. Historická problematika skúmaná v kontexte českej literárnej moderny zároveň rozširuje horizont bádania českej moderny, síce uzavretého literárnohistorického javu, no bádateľsky (ako potvrdzuje i táto práca) stále otvoreného. Moderná teoretická výbava umožnila autorke nájsť a tematizovať historický obsah aj v takých textoch, ktoré starší výskum nezohľadňoval. Jej moderný teoretický slovník však občas pôsobí až príliš nákladne a pri vzťahnutí na dobové reálie či všeobecne známe vlastnosti a charakteristiky niekedy priam scudzujúco. Aplikovanie inojazyčnej terminológie – na príklade pojmu *emplotment* – bez náležitého odôvodnenia či ukotvenia je potom viac rušivé než prínosné.

Moderna & historismus Lenky Řezníkovéj je zaujímavým a inšpiratívnym príspevkom do problematiky literárnej moderny, ktorý celkom prirodzene podnecuje ku komparáciám a paralelám aj v rámci iných národných literatúr na prelome 19. a 20. storočia a vyvoláva otázky, ako rovnaká problematika vyzerala a rezonovala v ich modernistickom priestore.

Dana Kršáková

VO SVOJICH STUPAJACH. Básnické dielo Ivana Štrpku a hodnotové kritériá. Bratislava : Literárna nadácia Studňa, 2004. s. 141.

Literárna nadácia Studňa posledným vydavateľským počinom siahla po básnikovi časom aj kritikou dostatočne preverenom. Tvorba Ivana Štrpku, ktorej estetickú hodnotu potvrdzuje vzácna zhoda laikov i poučených čitateľov, sa stala predmetom záujmu dvanástich pôvodných príspevkov, hoci obsah zahŕňa až devätnásť položiek.

Prvok nesúrodosti na plochu knihy vnáša najmä pravidelná rubrika zborníkov tejto nadácie s názvom *Hodnoty a hodnotové kritériá v povojnovej slovenskej poézii*, ktorá je koncipovaná ako pokus o odhaľovanie „prínosov hodnôt najvýznamnejších diel povojnovej

slovenskej poézie“. Okrem pôsobivej analýzy A. Bokníkovej, ktorá sa venuje poézii Vadkerti-Gavorníkovej, tu majú zvýšené texty J. Gavuru a V. Pisára charakter skíc. Všetky ostatné príspevky zborníka sa pridržiavajú ústrednej témy a dotýkajú sa rôznych aspektov poézie Ivana Štrpku.

Možno ich rozdeliť na články publikované už v šesťdesiatych až deväťdesiatych rokoch, ktoré boli reedíciou nanovo zaradené do komunikačného toku (hoci na úkor akejsi publikačnej ekológie), a pôvodné texty, koncipované špeciálne pre tento zborník. Staršie príspevky sú jednak originálne texty *Osamelých bežcov* (manifest *Návrat anjelov*, Štrpkove eseje z konca šesťdesiatych rokov), ale aj v minulosti už zverejnené recenzie a analytické state.

Úvodné slovo (v podobe úryvku zo staršieho článku) patrí odbornému garantovi projektu Milanovi Hamadovi. Konfrontuje svoju reflexiu osamelobežeckej poézie zo šesťdesiatych rokov so svojimi súčasnými postojmi. Objavuje sa tu pomerne vzácny fenomén sebakritickej revízie dávnejších stanovísk („Keby som bol býval vtedy vnímavejší, bol by som musel postrehnúť...“), pričom vo svojom vnímaní tejto básnickej skupiny akcentuje predovšetkým mnohorozmernosť, významovú pluralitu („Ich báseň bola energetickým generátorom významov“) a charakterizuje špecifiká poetiky jej jednotlivých členov.

Ako recenzia pôsobí empatický príspevok Daniela Heviera, kým kritériá vedeckej štúdie splňa text Jiřího Trávnička. Posledný spomenutý konfrontuje *Osamelých bežcov* s českou básnickou generáciou šesťdesiatych rokov. Poukazuje na ich paralelné východiská, ale aj poetiku, spoločné motívy, ťažiskové sémantické komponenty (motív ohňa, dôraz na „ty“, prítomnosť „teraz“, motív zrkadla a z neho vyplývajúci princíp sémantického *pérpetua mobile*, odrážajúceho sa v procesualnosti básne).

Pri zvyšných príspevkoch sa publikačný údaj neuvádza, takže možno predpokladať, že sú uverejnené po prvýkrát. Tematická os väčšiny z nich balansuje medzi pokusmi o analýzu Štrpkovej tvorivej metódy na jednej strane

a motivickými rozbormi, resp. pokusmi o zdôraznenie najrelevantnejších sémantických momentov básnikovej tvorby na strane druhej.

Príspevok Jána Gavuru sa zaoberá predovšetkým básnickou stratégiou *Osamelých bežcov*. Tvorbu Ivana Štrpku, Ivana Laučíka a Petra Repku podľa neho spája „metóda výrazného rozptyľovania významu“, z ktorého vychádza „väčšia extenzita, tematické rozpítenie sa do šírky a silná divergencia“ Štrpkových textov. Nízka významová nasýtenosť sa tak musí vyvážiť „širšou vstupnou plochou (väčším počtom básní) a frekventovanejšou rekurenciou motívov“.

Riešenie takéhoto rozptyľu či rozpínania vákua medzi semémami u Štrpku interpretuje Erik Markovič ako princíp premostovania. Z poetického textového materiálu si autor príspevku selektuje jednotky, vhodné na dosadenie do jeho filozofickej rovnice. Tú má totiž už pred samotným prikočením k básňam starostlivo pripravenú, aby v Štrpkových veršoch nasvietil palintropický pohyb.

Na týchto miestach sa ukazuje vcelku koncepčné komponovanie zborníka, spočívajúce v zoradení sekvencie príspevkov so zreteľom na jemný posun vnímania identického problému. Tam, kde vidí Markovič premostenie, skláňa Dušan Teplan zrak do trhliny. Jeho text o aspekte trhliny v Štrpkovej tvorbe považujem v kontexte tohto zborníka za najnevýváženejší. Obsahuje niekoľko cenných postrehov, autor sa však v niekoľkých pasážach nevyhol komplikovanému verbalizovaniu, miestami nadobúdajúcemu charakter nekomunikatívneho, amorfného zhluku slov.

V kontraste k tomuto príspevku stojí podstatne usporiadanejší text Zvonka Taneskeho. Po náčrte básnikovej tvorivej metódy „destabilizujúcich a hybridizujúcich znakov“, sa pokúša objasniť spôsob fungovania vytipovaných motívov v kontexte Štrpkovej poézie (jaskyňa, oko, zrkadlo, tieň, maska). Hovorí o nich ako o „symboloch“, no bližšie nešpecifikuje chápanie tohto termínu či motiváciu jeho použitia.

Po uvedených príspevkoch, venovaných tvorbe Ivana Štrpku ako celku, nasleduje trojica textov analyzujúcich jedinú zbierku. Juraj

Briškár sa mimoriadne empaticky zaoberá básnickou knihou *Správy z jablka*. Za autorskú metódu, resp. za jej základ, považuje „viditeľnosť vecí“ (na Štrpkovu výraznú vizuálnosť poukázal už Peter Zajac) a skúmané pozorovanie z odstupu.

Mária Dedťová sonduje v zbierke *Hlasy a iné básne*, pričom v centre jej pozornosti stojí prelínanie reálneho času a večnosti, reálneho sveta a nadreality či zásvetia. Funkciu kľúča, potrebného k prechodu cez ich hranice, nesie hlas, resp. písmo. Dotýka sa aj „tendencie k pohybu okolo prahu zmyslovej vnímateľnosti“ a z nej vychádzajúce vyčlenenie vnímavých.

Príspevok Mily Haugovej má charakter nespracovaných dojmov, resp. spontánnych poznámok na okraj každej zo Štrpkových 25 básní. Nevýhoda protokolu komentovaného čítania spočíva v skutočnosti, že bez priamej konfrontácie s básňami je nečitateľný, a preto sa nedá považovať za samostatný text.

Záverečné príspevky Lucyny Spyry a Ladislava Šimona rozoberajú dva špecifické aspekty Štrpkovej tvorby: preklady jeho básní do poľštiny a texty piesní. Spyryka sa venuje predovšetkým prekladom 14 Štrpkových básní v antológii súčasnej slovenskej poézie z roku 2002. Kriticky poukazuje na posuny, ktoré nastali v dôsledku nekorektného prekladu, ale tematizuje aj problematiku selektovania básní z pôvodných zbierok a ich komponovania do nového, resp. novovznikajúceho kontextu.

V úvahách o zbierke textov piesní *Modrý vrch* sa Ladislav Šimon dotýka smerového zariadenia básnika (minimal art, konštruktivizmus), ale aj zriedkavo reflektovanej problematike cieľovej skupiny, na ktorú sa dvojica Štrpka – Ursíny svojimi piesňami orientovala.

Zborník uzatvára básnikova personálna bibliografia, ktorú spracovala Anna Šimonová, niekoľko (auto)biografických údajov Ivana Štrpku, nesúcich stopy jemného sentimentu, a stručné oboznámenie s autorským kolektívom.

Okrem niekoľkých jazykových nedostatkov možno zborníku vyčítať len nekritický prístup k výberu jednotlivých príspevkov. Jeho

nedôslednosť totiž navodzuje odôvodnenú domnienku, že kniha je len zoskupením textov, ktoré boli k dispozícii. Zborník tak naznačuje najmä ambíciu bilancovať, nanovo zhrnúť už dávnejšie známe poznatky, resp. ich posunúť o kúsok ďalej čerstvými postrehmi. Tak ako otvorená báseň *osamelých bežcov* bude vždy generovať stále nové a nové významové odtienky, bude neustále možné prikladať k už overeným konštatovaniam ďalšie zistenia, vyplývajúce z odlišných prístupov či metodologických východísk.

Eubica Somolayová

Goszczyńska, Joanna: MÝTUS O JÁNOŠÍKOVI VO FOLKLÓRE A SLOVENSKEJ LITERATÚRE 19. STOROČIA. Bratislava : Juga, 2003. 183 s. (Z poľského originálu Mit Janosika w folklorze i literaturze slowackiej XIX. wieku, Warszawa, 2001, preložila Bogumiła Suwara.)

Poľská slovackistka Joanna Goszczyńska, pôsobiaca na katedre slavistiky Varšavskej Univerzity sa v ostatnom čase venuje najmä problematike národných mýtov a mesianizmu. Výsledky svojho výskumu predkladá aj v aktuálnej publikácii, vychádzajúcej ako prvý slovenský preklad jej diela. Poľský originál bol recenzovaný V. Mikulom (Slovenská literatúra, 2002, č. 1).

V úvode autorka rozvíja otázku vzniku, zrodu mýtu. Fascinuje ju najmä sila a životaschopnosť mýtu pretrvať v obmenách po celé stáročia. Nevyhnutným vstupom do problematiky je orientácia vo folklórnych i mytologických predstupeňoch existencie Jánošíka ako literárnej postavy. Zásadné východisko je v rozlíšení pojmov legenda a mýtus. Mýtus „nie je len formuláciou zacielenou na sakralizovanú informáciu o svete, ale aj procesom, v rámci ktorého sa tento poznatok konzervuje vo svojej deformácii, znehynbieva“ (s. 8, zdôr. Z. F.). Oproti tomu pojem legendy súvisí s ľudovými odkazmi obrátenými do minulosti. Legenda, vytvo-

rená kolektívnou ľudovou predstavivosťou, sa prienikom mimofolklorných prameňov formuje na mýtus. Mýtus sa obohacuje a navrstvuje aj vďaka žánrom, do ktorého legenda o Jánošíkovi vstupuje.

Monografia sa neuspokojuje s osobitnými analýzami textov a nechce byť len chronologickým katalógom jánošíkovských diel. Popri interpretáciách uchopovania postavy Jánošíka v procese legendizácie i následnej mytologizácie sa záber záujmu autorky rozširuje aj na problematiku období, literárno-estetických koncepcií, žánrov či praktického fungovania literárneho spoločenstva, vydavateľskej praxe atď. V jej náhľadoch na jánošíkovskú tému má dôležité miesto i literárnohistorický kontext, na mnohých miestach využíva komparatívnu i štruktúrnú analýzu. Popri jánošíkovskej línii sa autorka venuje témam, ktoré sa jej pri tejto príležitosti núkajú. Takýmito témami sú najmä populárny, resp. historizujúci román 19. storočia, už spomínaná problematika mesianizmu, ale aj ľudové umenie a inonárodné kontexty zbojníckej literatúry.

Osobitej problematike sa venuje časť *Korene mýtu*, pokúšajúca sa postihnúť analógie jánošíkovského mýtu s rozprávkami. Detailným porovnaním štruktúry povestí o Jánošíkovi a rozprávok autorka vyvodzuje, že „*Jánošík sa javí ako hrdina s mýtickou minulosťou, ktorý odjakživa existoval v ľudskej predstavivosti*“, a teda aj mýtus o Jánošíkovi je „*jednou z foriem aktualizácie archaického mýtu*“ (s. 30). V tomto zmysle exemplárnym je dramatický text Sama Ormisa, kde sa rozprávkový Popolvár mení na Jánošíka-zbojníka (porov. s. 89).

Autorka poukazuje na zásadný omyl pri doterajšom skúmaní jánošíkovských textov – tie boli doteraz interpretované na základe zhody-nezhody s historickou pravdou (pričom upozorňuje, že objektívnosť jediných prístupných historických prameňov je tiež relatívna, pravdepodobne podlieha aspoň minimálnemu prikrášleniu). Upozorňuje, že literárne dielo nepodlieha nutnosti zhodovať sa s historickými prameňmi, ale narába s používanou látkou podľa vlastnej intencie. Uvádza tak na pravú